

Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18.06.1982, sp. zn. Cpj 165/81, ECLI:CZ:NS:1982:CPJ.165.1981.1

Číslo: 49/1982

Právní věta: K rozhodování soudů ve věcech, v nichž státní notářství odkázalo účastníka řízení podle ustanovení § 18 not. ř. na občanské soudní řízení

Soud: Nejvyšší soud České soc. rep.

Datum rozhodnutí: 18.06.1982

Spisová značka: Cpj 165/81

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 9-10

Typ rozhodnutí: Zpráva

Hesla: Lhůty, Notářství, Notářství státní, Řízení před soudem, Řízení před státním notářstvím, Účastníci řízení

Předpisy: 95/1963 Sb. § 18

§ 109

§ 120

§ 159 40/1964 Sb. § 38

§ 37

§ 43

§ 474

§ 475

§ 476

§ 48 99/1963 Sb. § 5

§ 7

§ 79

§ 80

§ 90

§ 91

§ 96

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 49/1982 sb. rozh.

K rozhodování soudů ve věcech, v nichž státní notářství odkázalo účastníka řízení podle ustanovení § 18 not. ř. na občanské soudní řízení

(Ze zprávy projednané a schválené občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu České socialistické republiky, [Cpj 165/81](#) z 18. 6. 1982)

1. Povaha návrhu na zahájení řízení

V soudní praxi není jednotný názor na otázku, o jaký návrh jde ve věcech, v nichž státní notářství odkázalo účastníka řízení podle ustanovení § 18 not. ř. na občanské soudní řízení a to vzhledem ke znění ustanovení § 80 o. s. ř. Některé soudy dovozují, že jde vždy o návrh podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., zatímco jiné soudy naopak zastávají názor, že vzhledem k příkladnému výpočtu návrhů v § 80 o. s. ř. jde o návrh svého druhu, jenž má oporu v ustanovení § 18 not. ř.

Při řešení této problematiky lze v podstatě vycházet z výkladu obsaženého v Rozboru a zhodnocení notářské praxe v řízení o dědictví a v řízení o registraci smluv, [Pls 1/67](#) bývalého Nejvyššího soudu /1/, a ve zprávě Nejvyššího soudu ČSR, Cpj 189/78, uveřejněné pod č. 21/1979 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

Je třeba souhlasit s právním názorem, že výpočet tří druhů žalobních návrhů obsažený v ustanovení § 80 o. s. ř. je jen příkladný (viz slovo „... zejména ...“), takže zákon počítá i s dalšími druhy návrhů, nelze-li určitý žalobní návrh podřadit pod žádné z písmen a) až c) v ustanovení § 80 o. s. ř.

Ustanovení § 18 not. ř. umožňuje vyvolat pro řešení předběžné otázky rozhodnutí jiného orgánu než státního notářství, především soudu, jde-li o skutečnost, jež zůstala mezi účastníky sporná i po šetření provedeném státním notářstvím. I když zákon užívá pojmu „skutečnost“, nelze omezovat použití ustanovení § 18 not. ř. jen na řešení sporných otázek skutkových, ale je třeba připustit i možnost, aby státní notářstvíuložilo účastníku řízení o dědictví, aby podal v občanském soudním řízení návrh na určení, zda tu je či není právní vztah nebo právo (srov. č. 21/1979 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 168).

Oprávnění státního notářství vyvolat takové řešení předběžné otázky jiným orgánem, zejména soudem, je však omezeno tím, že je třeba respektovat pravomoc státního notářství vymezenou ustanovením § 2 not. ř. a pravomoc soudu vymezenou ustanovením § 7 o. s. ř.

Z pravomoci soudů v občanském soudním řízení je vyloučeno projednání dědictví (§ 7 odst. 1 o. s. ř., § 26 - § 49 not. ř.), ač jde o vztahy upravené občanským zákoníkem (zákonem č. 40/1964 Sb.). Výjimkou jsou právě jen případy, kdy státní notářství za podmínek uvedených v ustanovení § 18 not. ř. může vyvolat řešení soudu u takové otázky (rozhodné pro řízení před státním notářstvím), u níž to uvedené ustanovení dovoluje, tj. jde-li o „spornou skutečnost“ (ve smyslu již výše uvedeném) a je-li tato skutečnost sporná mezi účastníky řízení o dědictví. Nedostatek pravomoci soudu je takovým nedostatkem podmínek řízení, k němuž musí soud přihlížet kdykoli za řízení (§ 103 a § 104 odst. 1 o. s. ř.).

Postup podle ustanovení § 18 not. ř. má přispět k řádnému zjištění skutečného stavu věci; nemůže však vést k tomu, aby dával jinému orgánu možnost zasahovat do pravomoci státního notářství. Např. určení obecné ceny majetku zůstavitele náleží podle ustanovení § 37 not. ř. do pravomoci státního notářství a do jeho pravomoci proto náleží i určení ceny jednotlivých věcí patřících do dědictví po zůstaviteli. Nelze proto postupem podle ustanovení § 18 not. ř. uložit podání návrhu na určení ceny těchto věcí. Rovněž právní posouzení náleží do pravomoci státního notářství; nemůže proto státní notářství postupovat podle ustanovení § 18 not. ř. ani tehdy, jde-li o právní posouzení skutečného stavu věci (srov. č. 21/1979 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 181 - 182). Jestliže by tedy byla podána u soudu žaloba (byť i v souladu s obsahem rozhodnutí státního notářství, vydaného podle ustanovení § 18 not. ř.), která by v rozporu s uvedenými závěry měla být podkladem pro projednání otázky, jež náleží výlučně do pravomoci státního notářství a pro niž nemůže být

založena pravomoc soudu ani postupem podle ustanovení § 18 not. ř., musel by soud postupovat podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. a řízení o takové žalobě nebo o její části zastavit.

V případě, že byl účastník řízení o dědictví odkázán státním notářstvím v souladu s ustanovením § 18 not. ř. podat u soudu žalobu o určení právní skutečnosti, tedy nikoliv právního vztahu nebo práva ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., jde o žalobu svého druhu, jejíž podání umožňuje právě zvláštní předpis v § 18 not. ř. a kterou nelze podřadit pod žádný ze tří demonstrativně vypočtených druhů žalobních návrhů v ustanovení § 80 o. s. ř. Podání takové žaloby není proto závislé na doložení naléhavého právního zájmu. Jde např. o určení, zda zůstavitel byl způsobilý pořizovat pro případ smrti (§ 38 odst. 2 o. z.), zda závěť psal a podepsal vlastní rukou (§ 476 odst. 1 o. z.), zda určitá osoba žila se zůstavitelem ve společné domácnosti za podmínek uvedených v ustanovení § 474 o. z. (případně § 475 o. z.) apod., tedy vesměs o otázky, na nichž závisí posouzení dědického práva určité osoby. Poněvadž v těchto případech projednání žaloby před soudem, jehož pravomoc by jinak k řešení těchto otázek nebyla dána, umožňuje právě jen zvláštní ustanovení § 18 not. ř., nelze tuto výjimečnou pravomoc rozšiřovat. Jinak by soud musel postupovat (podobně jako v případě výlučné a nepřenositelné pravomoci státního notářství) podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. a řízení zastavit, kdyby jeho pravomoc nebyla řádně založena postupem podle ustanovení § 18 not. ř.

Z tohoto výkladu vyplývá základní povinnost soudu ověřovat si ve všech případech žalob podaných v souvislosti s rozhodnutím státního notářství vydaným podle ustanovení § 18 not. ř., zejména pak v případech, v nichž je pravomoc soudu k rozhodování o podané žalobě závislá na postupu podle tohoto ustanovení, přímo z příslušných spisů státních notářství, jejichž obsahem je třeba provést při jednání důkaz (§ 129 o. s. ř.), zda byla skutečně a v souladu s ustanovením § 18 not. ř. založena výjimečná pravomoc soudu k rozhodování o otázce, jež jinak náleží do pravomoci státního notářství, a zda podaná žaloba nevybočuje z rámce rozhodnutí vydaného státním notářstvím, které tu takovou pravomoc soudu může založit. Je třeba k tomu účelu zkoumat i to, zda jde o otázku spornou mezi účastníky řízení o dědictví a zda na řízení před soudem nebyl odkázán někdo, kdo ani není účastníkem řízení o dědictví. Je však třeba pamatovat i na to, že je soud vázán návrhem na zahájení řízení (§ 153 odst. 2 o. s. ř.) a nemůže proto rozhodovat o něčem, co sice bylo obsahem rozhodnutí státního notářství, ale co účastník neučinil předmětem svého žalobního návrhu.

Soudy neplní vždy svou povinnost provádět důkaz spisem státního notářství, který je sice obvykle vyžádán, ale často je vrácen ještě před prvním jednáním, a pokud je jeho obsahem proveden důkaz, není tento důkaz vždy řádně hodnocen podle zásad zakotvených v ustanovení § 132 o. s. ř. a nejsou z něho prováděna řádná zjištění, která by pak mohla být správně právně posouzena. Z toho pak vznikají pochybení při projednávání a rozhodování věcí.

Ve věci okresního soudu v Karviné sp. zn. 16 C 14/80 se žalobci domáhali určení, že dům čp. 13 v R., stav. parcele č. 445 a pozemek parc. č. 446/1 - zahrada a pozemek parc. č. 446/2 - pastvina nepatří do bezpodílového spoluvlastnictví zemřelých manželů Š. P. a L. P., (ohledně nichž bylo dědictví projednáváno státním notářstvím v Karviné) a že tyto nemovitosti byly ke dni úmrtí výlučným vlastnictvím zůstavitele L. P. Státní notářství v Karviné však v této věci nepostupovalo správně, když rozhodnutím z 12. 12. 1979 č. j. D 2118/77 - 57 uložilo žalobcům, aby ve lhůtě 20 dnů od právní moci usnesení podali u okresního soudu v Karviné „návrh na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví zemřelých manželů Š. P. a L. P.“. Přehlédlo zřejmě, že po smrti jednoho z manželů nemůže státní notářství rozhodnutím podle § 18 not. ř. uložit podání návrhu na vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví u soudu, protože určení toho, co ze společného majetku obou bezpodílových spoluvlastníků patří do dědictví po zemřelém spoluvlastníku, náleží do výlučné pravomoci státního notářství. Postupem podle ustanovení § 18 not. ř. lze tu řešit jen otázku, zda určitá věc patřila do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 4/1980 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Za této situace nemohlo samo rozhodnutí státního notářství doložit naléhavý právní zájem žalobců na požadovaném určení. Proto bylo povinností soudu zabývat se při

posouzení důvodnosti žalobního návrhu též otázkou naléhavého právního zájmu. Soud prvního stupně se však věci z tohoto hlediska nezabýval a po obsáhlém dokazování zaměřeném na ověření vlastnických vztahů k uvedeným nemovitostem žalobu zamítl rozsudkem z 10. 11. 1981 č. j. 16 C 14/80 - 41 a krajský soud v Ostravě rozsudkem z 15. 6. 1981 sp. zn. 13 Co 259/81 rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil z jiných důvodů. Správně poukázal na to, že žalobci se dovolávali rozhodnutí státního notářství vydaného podle ustanovení § 18 not. ř., avšak uplatnili žalobním návrhem zcela jiný nárok, aniž prokázali a dokonce vůbec tvrdili naléhavý právní zájem na požadovaném určení.

Ve věci vedené u okresního soudu v Jičíně pod sp. zn. 6 C 24/81 podala manželka zůstavitele v souladu s rozhodnutím státního notářství v Jičíně sp. zn. D 1129/80 návrh směřující proti sestře zůstavitele a domáhající se určení, že vklad na vkladní knížce ve výši 37 623,- Kčs patří do dědictví po zůstaviteli. Soud prvního stupně sice vyžádal spis státního notářství a provedl jeho obsahem důkaz, avšak správnost postupu státního notářství nehodnotil a neodstranil pochybnost o tom, zda žalovaná byla účastníkem řízení o dědictví (v souvislosti s ustanovením § 474 odst. 1 o. z.).

Ve věci okresního soudu v Ústí nad Labem vedené pod sp. zn. 8 C 728/76 bylo žalobci rozhodnutím státního notářství v Ústí nad Labem ze dne 7. 7. 1976 č. j. D 227/76 - 20 uloženo, aby podal do 15 dnů od právní moci žalobu o určení, že žil se zůstavitelem nejméně 1 rok před jeho smrtí ve společné domácnosti a o tuto domácnost pečoval. Žalobní návrh byl odlišně od rozhodnutí státního notářství formulován jako požadavek na „zjištění, že žalobce J. H. je dědicem po zůstavitelce M. B., zemřelé dne 9. 1. 1976, posledně bytem v ...“. Pokud by žalobce i po výzvě podle ustanovení § 43 odst. 1 o. s. ř. na tomto žalobním návrhu setrval, bylo nutno řízení podle § 43 odst. 2 o. s. ř. zastavit, protože v něm nebylo možné pokračovat pro nedostatek pravomoci soudu k rozhodování o tom, kdo je dědicem.

Ve věci okresního soudu v Novém Jičíně vedené pod sp. zn. 8 C 211/78 uložilo státní notářství v Novém Jičíně žalobci podání návrhu směřujícího ke zjištění sporné skutečnosti, zda závěť byla napsána vlastní rukou zůstavitele. Žalobní návrh byl formulován jako návrh na určení, že „závěť zůstavitele J. P., zemřelého dne 30. 3. 1978, datovaná ve F. dnem 9. 1. 1978, je pravá a platná“. Také zde bylo třeba postupovat podle ustanovení § 43 odst. 1, 2 o. s. ř. a § 80 písm. c) o. s. ř.

Státní notářství v Prachaticích ve věci vedené pod sp. zn. D 517/79 rozhodnutím ze 14. 2. 1980 č. j. D 517/79 - 27 uložilo třem závětním dědicům, aby do jednoho měsíce od právní moci usnesení podali u okresního soudu v Prachaticích návrh, „jímž by se zjistilo, zda závěť zůstavitelky ze dne 21. 6. 1976 (vzhledem k tomu, že v ní bylo dopisováno) je ve vztahu k další závětní dědičce B. P. platná“.

Žalobní návrh podaný u okresního soudu v Prachaticích pod sp. zn. 2 C 80/80 byl formulován jako návrh na určení, „že ze závěti sepsané dne 21. 5. 1976 zůstavitelkou A. F., posledně bytem v ..., zemřelé dne ..., se ruší vpis („nebo dcera“) a tím zůstává v platnosti závěť bez vztahu k žalované B. P.“.

Soud prvního stupně nepostupoval podle ustanovení § 43 odst. 1 a 2 o. s. ř. a ve věci rozhodl rozsudkem z 23. 5. 1980, který nabyl právní moci 8. 7. 1980, tak, že se „určuje, že vpis do závěti sepsané dne 21. 5. 1976 zůstavitelkou, je neplatný; v ostatním zůstává závěť v platnosti“. Tím soud rozhodl o platnosti další části závěti, které se rozhodnutí státního notářství ani žalobní návrh netýkal; navíc zasáhl do pravomoci státního notářství.

Ve věci okresního soudu v Hodoníně sp. zn. 5 C 990/80 šlo o případ, v němž uložilo státní notářství v Hodoníně rozhodnutím sp. zn. D 1312/80 žalobkyni, aby podala návrh na určení sporné skutečnosti, že žila se zůstavitelem ve společné domácnosti déle než jeden rok před jeho smrtí a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost. Soud považoval návrh nepřesně za návrh podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. a dovodil, že naléhavý právní zájem žalobkyně na požadovaném určení je dán

postupem státního notářství podle ustanovení § 18 not. ř. Šlo ovšem o žalobní návrh svého druhu, podložený právě postupem podle ustanovení § 18 not. ř., čímž byla založena výjimečná pravomoc soudu.

Ve zprávě uveřejněné pod č. 21/1979 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek (str. 185) bylo uvedeno, že v případech, v nichž je platnost závěti popírána současně z několika důvodů (např. je namítáno, že zůstavitel nebyl způsobilý takto pořizovat a že závěť vlastní rukou nepsal a nepodepsal), nebo tam, kde jde o otázku platnosti několika závětí, popřípadě v některých jiných případech, v nichž by to odůvodňovaly okolnosti konkrétního případu, lze postupovat i tak, že státní notářství v rozhodnutí podle § 18 not. ř. uloží podání návrhu na určení platnosti či neplatnosti závěti (namísto podání návrhu směřujícího k rozhodnutí o sporné skutečnosti, tedy např. zda zůstavitel závěť vlastnoručně napsal a podepsal). Tento postup není v rozporu s ustanovením § 18 not. ř. V takových případech však soudy při návrhu formulovaném na určení platnosti či neplatnosti závěti musí zkoumat otázku platnosti i z hledisek, která mezi účastníky sporná nebyla (např. zda byla opatřena i datem / § 476 odst. 2 o. z. / nebo zda nešlo o společnou závěť více zůstavitelů / § 476 odst. 3 o. z./).

Ve věci vedené u obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 7 C 217/80 se domáhaly manželka a dcera zůstavitele v souladu s rozhodnutím státního notářství, vydaným podle § 18 not. ř., vydání soudního rozhodnutí, jímž by bylo určeno, že závěť zůstavitele S. P. ze dne ..., podle níž byla dědičkou ustanovena žalovaná, je neplatná. Důvod neplatnosti spatřovaly v nepříznivém fyzickém a psychickém stavu zůstavitele v době porřízení závěti, pro který nebyl schopen posoudit důsledky svého počínání. Obvodní soud pro Prahu 6 rozsudkem z 26. 1. 1981 č. j. 7 C 217/80 - 24 žalobu zamítl. Rozsudek nabyl právní moci 17. 3. 1981. Otázkou platnosti závěti zůstavitele se soud zabýval jen z hlediska, zda ji zůstavitel sepsal svobodně a vážně, a případně, zda tak neučinil v duševní poruše. Ze širších hledisek se však otázkou platnosti závěti nezabýval.

Ve věci okresního soudu v Novém Jičíně vedené pod sp. zn. 8 C 211/78 se žalobce domáhal určení, že zůstavitelova závěť datovaná dnem 9. 1. 1978 je pravá a platná, ačkoliv rozhodnutím státního notářství mu bylo uloženo, aby podal návrh na rozhodnutí, že závěť je sepsaná vlastnoručně zůstavitelem a že zůstavitel byl způsobilý k tomuto právnímu úkonu v době, kdy jej písemně vyhotovil. Soud se zaměřil na zkoumání platnosti závěti z hledisek uvedených v rozhodnutí státního notářství. Správně měl vést žalobce k upřesnění návrhu a poučit ho, že pravomoc soudu nelze v takovém případě rozšiřovat nad rámec rozhodnutí státního notářství.

Také v případě, že byl rozhodnutím podle ustanovení § 18 not. ř. odkázán někdo na občanské soudní řízení, v němž by měla být určena existence nebo neexistence právního vztahu nebo práva, tedy měla-li být u soudu podána žalobní žádost, kterou je jinak třeba posuzovat podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř., je povinností soudu nejen ověřovat právní moc rozhodnutí státního notářství, ale zkoumat i to, zda toto rozhodnutí nebylo vydáno v rozporu s ustanovením § 18 not. ř., zda totiž byl takto odkázán na soudní řízení ten, kdo je účastníkem řízení o dědictví, a zda jde o skutečnost spornou mezi účastníky tohoto řízení. Jen splnění uvedených podmínek má za následek, že rozhodnutí státního notářství lze považovat za skutečnost, kterou účastník v občanském soudním řízení dokládá svůj naléhavý právní zájem na požadovaném určení ve smyslu ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. a že se soud již ani k výslovné námitce odpůrce (odpůrců) nemusí touto otázkou zabývat. V opačném případě, kdyby z rozhodnutí státního notářství důkaz o existenci naléhavého právního zájmu nevyplýval, šlo by o obvyklou žalobu o určení, u níž by soud musel existenci naléhavého právního zájmu zjišťovat.

Soud se proto nemůže obejít v těchto případech bez toho, aby všechny uvedené potřebné skutečnosti zjišťoval přímo z příslušných spisů státních notářství a aby si takto ověřoval i porovnáním rozhodnutí státních notářství vydaných podle ustanovení § 18 not. ř. s podanými žalobami, zda je či není vyřešena otázka existence naléhavého právního zájmu, pokud jde o žalobu o určení právního vztahu

nebo práva.

Ve věci okresního soudu ve Svitavách vedené pod sp. zn. 7 C 234/81 podala žalobkyně v souladu s rozhodnutím státního notářství ve Svitavách z 26. 3. 1981 sp. zn. D 1286/80 návrh domáhající se určení, že žalobkyně

12. 7. 1979 půjčila zůstaviteli částku 10 000,- Kčs a že tato její pohledávka patří jako dluh do dědictví po něm. Soud neprovedl důkaz spisem státního notářství a nevyvodil žádné důsledky z toho, že žalobkyně nebyla účastníkem řízení o dědictví; přihlásila se totiž jen jako věřitelka zůstavitele, takže bylo třeba požadovat doložení jejího naléhavého právního zájmu.

Státní notářství v Chebu uložilo rozhodnutím č. j. D 128/79 - 44 jednomu ze dvou dědiců, aby podal do 30 dnů od právní moci rozhodnutí návrh „na určení, zda byla vyrovnána pohledávka zůstavitele ve výši 3000,- Kčs z titulu půjčky poskytnuté dědičce A. K.“ (žalobkyni). Žalobkyně se návrhem domáhala určení, že „pohledávka ve výši 3000,- Kčs z titulu půjčky na zakoupení pneumatik byla zůstaviteli uhrazena před jeho úmrtím“. Okresní soud v Chebu o tomto návrhu rozhodl rozsudkem z 22. 7. 1980 č. j. 7 C 89/80 - 12 tak, že určil, že žalobkyně ke dni úmrtí zůstavitele pohledávku zemřelého ve výši 3000,- Kčs „nevyrovnala“, ač měl správně žalobu zamítnout. Toto pochybení napravil krajský soud v Plzni, který ve zrušovacím usnesení sp. zn. 9 Co 689/80 v odůvodnění mimo jiné správně uvedl, že soud byl vázán návrhem, a proto nemohl rozhodovat opačným určením.

Ve věci okresního soudu v Novém Jičíně sp. zn. 7 C 148/79 se žalobkyně domáhala vydání rozhodnutí, jímž by bylo určeno, že zůstavitel vlastnil ke dni úmrtí 15 včelstev v úlech mimo včelín a že naopak nevlastnil motorovou pilu - cirkulárku, ač rozhodnutí státního notářství v Novém Jičíně sp. zn. D 51/79 ukládalo podat návrh na určení výše peněžní částky na hotovosti zanechané zůstavitelem ke dni úmrtí, a toho, zda zůstavitel vlastnil ke dni úmrtí 15 včelstev mimo včelstva v pojízdném včelínu a motorovou pilu - cirkulárku. Soud prvního stupně rozhodl rozsudkem z 3. 9. 1979 č. j. 7 C 148/79-18 tak, že zemřelý vlastnil ke dni úmrtí 15 včelstev umístěných v úlech mimo včelín, a dále, že motorová pila - cirkulárka byla rovněž v době jeho smrti v jeho vlastnictví. Správně měl druhou část žalobního návrhu zamítnout. Žaloba sice neodpovídala zcela znění rozhodnutí státního notářství, ale byla jím kryta, když rozhodnutí státního notářství znělo širěji jen na určení a nerozlišilo mezi kladným určením u včelstev a záporným určením u cirkulárky. Takové rozlišení v žalobě bylo nejen účelné, ale i nutné, měla-li žaloba obsahovat i pravdivé vyličení rozhodujících skutečností (§ 79 odst. 1 o. s. ř.).

Městský soud v Brně ve věci vedené pod sp. zn. 7C 978/74 rovněž přehlédl, že žalobní žádost nesouhlasí s rozhodnutím státního notářství vydaným podle § 18 not. ř. a že žalobkyně se domáhá určení, že do dědictví patří i další věci, ohledně nichž státní notářství nerozhodlo, že má účastník podat o nich návrh u soudu. V případě, že podaná žaloba jde nad rámec pravomocného rozhodnutí státního notářství vydaného v souladu s ustanovením § 18 not. ř. nebo je s tímto rozhodnutím obsahově v souladu, ale toto rozhodnutí nemá oporu v ustanovení § 18 not. ř., nemusí tím být omezena možnost takovou žalobu věcně před soudem projednat a o uplatněném nároku rozhodnout. Může totiž jít o nárok uplatnitelný před soudem bez ohledu na to, zda probíhá u státního notářství řízení o dědictví, v němž se řeší totožná nebo obdobná otázka mezi týmiž účastníky jako otázka významná pro projednání dědictví, zejména pro provedení soupisu aktiv a pasív dědictví. Nelze např. upřít ochranu vlastnického práva k určité věci dědici, jenž se domáhá určení tohoto práva, nebo žádá-li v případě, že mu věc jiný dědic zadržuje, její vydání. Podobná situace může nastat i ohledně pohledávky některého z dědiců, kterou měl za zůstavitelem. Jestliže však jde o spor vedený mezi účastníky řízení o dědictví, je třeba, aby soud v době svého rozhodování měl spolehlivě zjištěno, zda o téže otázce již nerozhodlo jako o předběžné otázce státního notářství při zjišťování zůstavitelova majetku a jeho dluhů a provádění soupisu aktiv a pasív a při určování obecné ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví (§ 37 odst. 1 a 2 not. ř.) a zda na tomto podkladě nebylo projednání

dědictví skončeno. Vzhledem k ustanovení § 25 not. ř. je totiž nutno považovat i pravomocná rozhodnutí, jimiž se ukončuje projednání dědictví, za rozhodnutí závazná pro účastníky tohoto řízení a pro všechny orgány (§ 159 odst. 2, věta před středníkem, o. s. ř.), což je pak vyjádřeno i v ustanovení § 48 not. ř., podle kterého se může po skončení řízení o dědictví domáhat svého práva v občanském soudním řízení již jen ten, kdo nebyl účastníkem skončeného řízení o dědictví.

To platí přiměřeně i pro případy, kdy teprve po skončení řízení o dědictví podá některý z účastníků tohoto řízení návrh na zahájení řízení u soudu ohledně nároku, o kterém již ve skončeném řízení o dědictví rozhodlo státní notářství. Takto vznesený nárok nemůže již být předmětem projednání před soudem. Na druhé straně není projednání dědictví překážkou soudního sporu, ve kterém je účastníkem řízení ten, kdo jím nebyl v řízení o dědictví, např. je-li třeba vymáhat pohledávku zahrnutou do aktiv dědictví vůči dlužníku, který nebyl účastníkem řízení o dědictví a který její existenci popírá (srov. rozhodnutí uveřejněné pod č. 51/1967 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR).

Ve věci okresního soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 10 C 259/78 se rodiče zůstavitelky, kteří nebyli účastníky řízení o dědictví, domáhali proti dědicům, jimiž byli manžel zůstavitelky a nezletilé dítě, jednak určení, že do dědictví patří pohledávka žalobců 20 000,- Kčs a jednak určení, že do dědictví nepatří nábytek, který si žalobci zakoupili pro sebe a mají jej uskladněn ve svém bytě. Soud prvního stupně vyhověl žalobě v její první části a zamítl ji ohledně nábytku; krajský soud v Českých Budějovicích k podaným odvoláním rozsudek potvrdil v první části a změnil jej v druhé části a vyhověl žalobě i ohledně nábytku. Soudy obou stupňů přehlédly, že státní notářství vůbec nevydalo rozhodnutí podle ustanovení § 18 not. ř. a podle zápisu jednání pouze ústně poskytlo uvedeným věřitelům lhůtu jednoho měsíce, „aby všechny své nároky uplatnili u okresního soudu“. Mohlo tedy jít pouze o běžnou určovací žalobu, pro kterou měl soud požadovat doložení naléhavého právního zájmu, jenž by ostatně ani nemohl být dán, pokud již bylo možné se domáhat plnění (tj. u pohledávky, byla-li již splatná, jejího zaplacení, a u nábytku jeho vydání, bylo-li možné vymáhat jeho vrácení vlastnickou žalobou na tom, kdo jej zdržoval). Nejvyšší soud ČSR ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem ČSR, vytýkající i skutkovou neúplnost řízení, zrušil rozsudkem sp. zn. 3 Cz 13/82 rozsudek odvolacího soudu a vrátil mu věc k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Naproti tomu soudy nepochybily ve věci okresního soudu v Karviné vedené pod sp. zn. 22 C 507/79, v níž se žalobce domáhal vydání rozhodnutí, jímž by bylo určeno, že pohledávky žalovaného přihlášené do dědictví po zůstaviteli v celkové výši 15 518,- Kčs nejsou po právu a nelze je zařadit do pasív dědictví. Okresní soud v Karviné rozsudkem ze 6. 11. 1980 č. j. 22 C 507/79 - 21 žalobu zamítl a správně v odůvodnění poukázal na to, že státní notářství nevydalo rozhodnutí podle § 18 not. ř. a že žalobci se nepodařilo prokázat naléhavý právní zájem na požadovaném určení. Stejný právní názor zaujal i krajský soud v Ostravě v usnesení z 30. 6. 1981 sp. zn. 13 Co 251/81, jímž připustil zpětvzetí žaloby, rozsudek soudu prvního stupně zrušil a řízení zastavil.

2. Zkoumání okruhu účastníků řízení

Jestliže má dojít na základě postupu podle ustanovení § 18 not. ř. k řešení předběžné otázky významné pro řízení o dědictví v občanském soudním řízení, může toto řízení splnit svůj účel jen tehdy, jestliže může být taková otázka vyřešena rozsudkem, jehož výrok byl závazný (§ 159 odst. 2 o. s. ř.) pro všechny účastníky probíhajícího řízení o dědictví i pro všechny orgány. Ať již jde o spornou skutečnost, na níž závisí zjištění okruhu dědiců, nebo o spornou skutečnost významnou pro zjištění zůstavitelova majetku a jeho dluhů, vždy se její vyřešení dotýká společných práv a povinností všech účastníků řízení o dědictví, takže pro řízení před soudem vyvolané postupem podle ustanovení § 18 not. ř. je třeba považovat tyto účastníky za nerozlučné společníky ve smyslu ustanovení § 91 odst. 2 o. s. ř. jak na straně navrhovatelů, tak na straně odpůrců.

V řízení o dědictví jsou podle ustanovení § 28 not. ř. účastníky řízení ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li jich, tedy stát. Účastníkem řízení o dědictví může být výjimečně i pozůstalý manžel, i když není dědicem (§ 35 not. ř.), a za určitých okolností i bývalý manžel zůstavitele (srov. i č. 21/1979 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, str. 169) . Věřitelé zůstavitele, kteří nejsou současně dědici, mohou být účastníky řízení o dědictví rovněž jen výjimečně, a to v případech uvedených v ustanovení § 28 not. ř., tj. především dochází-li k přenechání dědictví věřitelům k úhradě dluhů (§ 38 odst. 1 not. ř.) a v případě likvidace dědictví (§ 43 not. ř.). Jinak je věřitel účastníkem řízení o dědictví ještě v případě, kdy se vypořádává jeho pohledávka, tedy v té části řízení o dědictví, v níž dochází k dědické dohodě nebo k vypořádání rozhodnutím státního notářství (§ 39 odst. 2 a 3 not. ř.), avšak jen tehdy, mají-li dědici odpovídat za zůstavitelova pasíva odchylně než podle poměru ceny toho, co z dědictví nabyli podle vypořádání, k celému dědictví, anebo jestliže se vypořádání dotýká jinak práv věřitelů (v podrobnostech viz str. 508 - 509 sborníku I Nejvyššího soudu ČSSR „Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím“, SEVT, Praha 1974). V těchto případech nepřichází prakticky v úvahu, aby věřitel, jenž není současně dědicem, účastníkem řízení o dědictví v té jeho části, v níž je třeba řešit předběžnou otázku ohledně určité sporné skutečnosti postupem podle ustanovení § 18 not. ř.

Z účastenství v řízení před soudem, vyvolaném postupem podle ustanovení § 18 not. ř., jsou tedy prakticky vyloučeni věřitelé zůstavitele, a pokud se jich sporné skutečnosti netýkají, tedy i manželé a bývalí manželé, nejsou-li dědici; jinak je třeba zajistit účastenství všech, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, tedy např. i osob, u nichž má být teprve zjišťováno, zda splňují podmínky být dědici (např. spolužitím se zůstavitelem, platnou závětí apod.).

Postavení navrhovatele v řízení před soudem je tu určeno obsahem rozhodnutí státního notářství, vydaného podle ustanovení § 18 not. ř. Ostatní účastníci řízení o dědictví budou vystupovat v řízení před soudem jako odpůrci, a to i když v řízení před státním notářstvím se někteří z nich ke sporné otázce nestavěli odmítavě nebo vystupovali pasívně. Okruh odpůrců soud zjišťuje nezávisle na údajích v rozhodnutí státního notářství, a to i z ostatního obsahu spisu státního notářství, takže je nutné, aby tímto spisem provedl vždy důkaz. Odpůrcům vystupujícím v řízení před soudem pak nic nebrání v tom, aby zaujali stanovisko shodné s navrhovatelem. Soud však nemůže z takového vyjádření odpůrce dovodit, že zjišťována skutečnost přestala být sporná, a řízení zastavit, pokud nemá podklady pro postup podle ustanovení § 96 odst. 1 až 3 o. s. ř., tj. k vyřízení výslovného zpětvzetí návrhu.

V soudní praxi se vyskytují případy, kdy návrh na zahájení občanského soudního řízení podá jen některý z několika účastníků, jimž takový postup uložilo státní notářství. Jindy navrhovatel (navrhovatelé) určí okruh účastníků občanského soudního řízení v návrhu na jeho zahájení (§ 90, věta první, o. s. ř.) odchylně od okruhu účastníků řízení vedeného před státním notářstvím a jako odpůrce označí jen některého (některé) z nich. V takovém případě soud musí v souladu s ustanovením § 5 o. s. ř. navrhovatele poučit o nutnosti vstupu dalšího účastníka do řízení na straně navrhovatele, případně o nutnosti rozšířit návrh proti dalšímu odpůrci (odpůrcům). Pokud se řízení neúčastní všichni nerozluční společníci (§ 91 odst. 2 o. s. ř.), nemůže být návrhu vyhověno pro nedostatek věcné legitimace vyplývající z hmotného práva.

Soudy nepostupují podle uvedených zásad důsledně a dopouštějí se v tomto směru pochybení.

Ve věci sp. zn. D 517/79 státní notářství v Prachaticích uložilo rozhodnutím pozůstalému bratru zůstavitelky a dalším třem právním nástupcům druhého bratra zůstavitelky, aby podali návrh, jímž by se domáhali určení, zda závěť zůstavitelky z 21. 6. 1976 je ve vztahu k závětní dědičce B. P. platná. Ve věci okresního soudu v Prachaticích vedené pod sp. zn. 2 C 80/80 však žalobní návrh podali jen dva ze čtyř dědiců proti páté dědičce, již se týkal vpis do závěti. Soud se otázkou okruhu účastníků řízení vůbec nezabýval a celé řízení proběhlo jen mezi třemi závětními dědici.

Ve věci okresního soudu v Novém Jičíně vedené pod sp. zn. 7 C 148/79 podala žalobkyně žalobu o určení, že zůstavitel vlastnil ke dni úmrtí dalších patnáct včelstev umístěných v úlech mimo včelín, proti dvěma žalovaným - dětem zůstavitele z jeho druhého manželství. Dovolávala se rozhodnutí státního notářství, které však ukládalo, aby tuto žalobu podala společně s dalším dědicem, pocházejícím stejně jako ona z prvního manželství zůstavitele. Soud nevěnoval otázce okruhu účastníků řízení pozornost, přestože žalovaní ve svém písemném vyjádření k žalobě poukazovali na nedostatek aktivní legitimace na straně žalobkyně, a nevyvodil žádné důsledky z toho, že syn zůstavitele z prvního manželství návrh na zahájení řízení nepodal. Proti rozsudku okresního soudu v Novém Jičíně, jímž bylo žalobě vyhověno, podal odvolání jen druhý žalovaný. Krajský soud v Ostravě rozsudkem z 26. 2. 1980 sp. zn. 10 Co 40/80 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, aniž uvedené pochybení napravil.

3. Význam lhůty stanovené v rozhodnutí podle ustanovení § 18 not. ř. k podání návrhu na rozhodnutí v soudním řízení

V rozboru a zhodnocení notářské praxe v řízení o dědictví a v řízení o registraci smluv, [Pls 1/67](#) bývalého Nejvyššího soudu /2/, a ve zhodnocovací zprávě Nejvyššího soud ČSR, [Cpj 169/78](#), uveřejněné pod č. 21/1979 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, bylo již vysvětleno, že uložení povinnosti účastníku k podání návrhu na zahájení občanského soudního řízení nebo jiného řízení se má stát rozhodnutím státního notářství podle ustanovení § 17 odst. 1, věta druhá, not. ř. Ve výroku musí být mimo jiné určena též lhůta k podání návrhu. Délka této lhůty není v notářském řádu určena. Jde o tzv. lhůtu soudcovskou, tedy o lhůtu, jejíž určení závisí na volné úvaze státního notářství. Lze ji rozhodnutím státního notářství prodloužit (§ 25 not. ř. a § 55 o. s. ř.), ovšem pouze k návrhu, který lze podat jen do konce této lhůty. Jakmile lhůta marně uplynula, nelze již podat úspěšně návrh na její prodloužení a tomuto účastníkovi již nelze stanovit lhůtu novou.

Soudy se otázkou dodržení lhůta stanovené státním notářstvím k podání návrhu na zahájení občanského soudního řízení zpravidla vůbec nezabývají. Pokud této otázce věnovaly pozornost, vyslovily rozdílné právní názory na otázku důsledků případného nedodržení této lhůty.

Jestliže jde o tzv. soudcovskou lhůtu a tedy o prodloužitelnou lhůtu, stanovenou pro postup v řízení před státním notářstvím, se kterou ustanovení § 18 not. ř. spojuje jen ten důsledek, že státní notářství pokračuje v přerušném řízení u něho vedeném, pokud účastník nepodal ve stanovené lhůtě návrh na vydání příslušného rozhodnutí, a rozhodne i o skutečnosti, která zůstala mezi účastníky sporná, neplyne z toho pro soud, jemuž došel návrh na zahájení řízení po uplynutí stanovené lhůty, povinnost vyvozovat jen z tohoto uplynutí lhůty nějaké důsledky pro postup v řízení u soudu a pro způsob a obsah rozhodování. Protože však po uplynutí uvedené lhůty mohlo dojít k pokračování v řízení u státního notářství a k vydání rozhodnutí o sporné otázce, je nezbytně třeba, aby měl soud v době vyhlášení vlastního rozhodnutí spolehlivě zjištěno, zda státní notářství mezitím již o sporné otázce pravomocně nerozhodlo. Jestliže státní notářství o téže otázce již ve skončeném řízení o dědictví rozhodlo, nemůže tu soud v žádném případě rozhodnout o věci samé, pokud šlo o věc mezi dědici spornou, a to i kdyby jinak pravomoc soudu byla dána.

4. Posuzování otázky, kdo má za povinnost tvrdit a prokazovat určité skutečnosti.

Zákon ukládá účastníkům, kteří žádají o procesní ochranu svých nároků a stojí proti sobě v postavení vzájemných odpůrců, povinnost tvrdit, že určitý právní vztah, o jehož ochranu žádají, skutečně existuje (§ 79 odst. 1 a § 101 odst. 1 o. s. ř.). Ukládá účastníkům také tzv. důkazní povinnost, tj. povinnost označit důkazní prostředky způsobilé prokázat pravdivost uplatněných tvrzení (§ 79 odst. 1 a § 120 odst. 2 o. s. ř.).

Ve zprávě Nejvyššího soudu ČSR, [Cpj 169/78](#), uveřejněné pod č. 21/1979 Sbírky soudních rozhodnutí

a stanovisek (str. 176), bylo vyloženo, že ustanovení § 18 not. ř. neřeší otázku, kterému z účastníků řízení má státní notářství uložit podání návrhu na zahájení občanského soudního řízení či jiného řízení. Skutečnost, že jde o věc volné úvahy státního notářství, však neznamená, že tak může učinit libovolně a nahodile. Mezi účastníky řízení o dědictví jde o vyřešení sporu o existenci nebo neexistenci hmotněprávního vztahu na základě skutečnosti, která je mezi nimi sporná. Rozhodnutí státního notářství se proto nesmí dostat do rozporu s hmotným právem. Při úvaze, kterému (kterým) z účastníků řízení má být uloženo podání návrhu na zahájení občanského soudního řízení, musí státní notářství vzít především v úvahu to, který z nich by měl z hlediska hmotného práva povinnost prokazovat určité skutečnosti.

Ani soud nesmí postupovat v rozporu s těmito zásadami. Proto otázku, který z účastníků tu má povinnost tvrzení a dokazování, musí řešit v souladu s hmotněprávním vztahem, o nějž v řízení jde, tedy nezávisle na tom, kterému účastníku státní notářství uložilo podle ustanovení § 18 not. ř. podání návrhu, i když jinak zejména z ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř. plyne, že prvotní povinnost tvrzení a dokazování má ten, kdo podává návrh na zahájení řízení.

Soudy postupují většinou správně, někdy však dochází (jak vyplývá zejména z odůvodnění některých rozsudků) i k nedomyšlení uvedených zásad.

Ve věci okresního soudu v Šumperku vedené pod sp. zn. 9 C 219/80 se žalobkyně v souladu s rozhodnutím státního notářství v Šumperku sp. zn. 3 D 663/79 domáhala rozhodnutí o tom, že do dědictví po zůstaviteli nepatří okružní elektrická pila, když v řízení o dědictví bylo mezi ostatními účastníky nesporné, že zůstavitel vlastnil elektrickou okružní pilu, ale žalobkyně tvrdila, že ji prodal ještě za svého života. Bylo tedy na žalobkyni, aby své tvrzení prokázala. Přesto soud v rozsudku, jímž žalobě vyhověl, uvedl, že žalovanému se nepodařilo prokázat, že zůstavitel byl vlastníkem této pily ještě v době úmrtí.

Ve věci okresního soudu ve Svitavách sp. zn. 7 C 234/81, v níž se žalobkyně domáhala v souladu s obsahem rozhodnutí státního notářství ve Svitavách určení, že půjčila zůstaviteli 10 000,- Kčs a toto tvrzení dokládala písemným potvrzením o půjčce podepsaným jen svědkyní, došlo k prohlášení žalované, že „nemá žádné konkrétní důkazy, které by vyvracely tvrzení žalobkyně“, a potom k podpisu protokolovaného prohlášení, že pohledávku žalobkyně proto uznává. Poté byla žaloba vzata se souhlasem soudu zpět a řízení bylo zastaveno.

Naproti tomu správně postupoval okresní soud v Jihlavě ve věci vedené pod sp. zn. 5 C 421/80, v níž se žalobkyně v souladu s rozhodnutím státního notářství v Jihlavě č. j. 4 D 489/80 - 15 domáhala určení, že její pohledávka za zůstavitelem z důvodu půjčky ve výši 40 000,- Kčs podle prohlášení o uznání dluhu z 9. 6. 1978 je dluhem zůstavitele. Za situace, kdy tvrzení žalobkyně o existenci dluhu zůstavitele vůči ní bylo podporováno písemným prohlášením zůstavitele (jehož pravost a správnost nikdo nepopíral) a výpovědí svědků, správně soud dovolil, že je na žalovaných, aby prokázali, že dluh zanikl. Po provedeném dokazování a zhodnocení provedených důkazů dovedl, že žalovaným se podařilo zánik dluhu prokázat, a proto žalobu rozsudkem z 27. 10. 1980 č. j. 5 C 421/80 - 13 zamítl.

Ve věcech projednávaných soudy v návaznosti na rozhodnutí státního notářství vydané podle ustanovení § 18 not. ř. je třeba, aby soudy dbaly zejména o dodržování těchto zásad: 1. zkoumat především, zda je dána pravomoc soudu k projednání podaného návrhu na zahájení řízení s ohledem na nepřesunutelnou pravomoc státního notářství pro rozhodování o určitých věcech; 2. důsledně porovnat znění žalobního návrhu s obsahem rozhodnutí státního notářství, vydaným podle ustanovení § 18 not. ř., a vyvodit z toho potřebné důsledky podle povahy uplatněného nároku; 3. zkoumat, zda byla dodržena lhůta stanovená státním notářstvím k podání návrhu, a podle okolností vyvodit důsledky z nedodržení této lhůty, zejména zjišťovat, zda již státní notářství nepokračovalo v řízení a nevydalo o sporné skutečnosti vlastní rozhodnutí; 4. u návrhů o určení platnosti či

neplatnosti závěti, jestliže rozhodnutím státního notářství bylo podání takového návrhu uloženo, vždy zkoumat platnost závěti v celé šíři, tedy i z hledisek, která mezi účastníky sporná nebyla; jinak projednat podaný návrh jen v mezích sporných skutečností, uvedených v rozhodnutí státního notářství; 5. posuzovat nezávisle na rozhodnutí státního notářství, kdo má povinnost tvrdit a prokazovat určité skutečnosti.

1) Viz sborník I Nejvyššího soudu ČSSR „Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím“, SEVT, Praha 1974, str. 532-534.

2) Viz sborník I Nejvyššího soudu ČSSR „Nejvyšší soud o občanském soudním řízení a řízení před státním notářstvím“, SEVT, Praha 1974 [str. 533].